

ТЕНДЕНЦІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЛІСОВОЇ ГАЛУЗІ

TRENDS AND PROSPECTS OF FOREST INDUSTRY DEVELOPMENT

Онопрієнко І.М.

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри статистики,
аналізу господарської діяльності та маркетингу,
Сумський національний аграрний університет

Смовський Д.В.

магістр,
Сумський національний аграрний університет

Дослідження тенденцій, проблем та перспектив лісової галузі є досить актуальним питанням сьогодення. У Сумській області за останні десять років збільшується заготівля ліквідної деревини, зростають обсяги робіт лісового господарства і, як наслідок, спостерігається зростаюча тенденція обсягу реалізованої деревини. Проведений аналіз сильних та слабких сторін діяльності лісової галузі показав, що галузь має як внутрішні проблеми, так і зовнішні. У зв'язку з введенням в Україні мораторію на експорт круглого лісу збільшуються обсяги переробки деревини для споживачів внутрішнього ринку. Запропоновано впроваджувати передові управлінські заходи для покращення ситуації в галузі.

Ключові слова: виробництво, деревина, лісова галузь, збут, конкурентоспроможність.

Исследование тенденций, проблем и перспектив лесной отрасли является весьма актуальным вопросом современности. В Сумской области за последние десять лет увеличивается заготовка ликвидной древесины, растут объемы работ лесного хозяйства и, как следствие, наблюдается растущая тенденция объема реализованной древесины. Проведенный анализ сильных и слабых сторон деятельности лесной отрасли показал, что отрасль имеет как внутренние проблемы, так и внешние. В связи с введением в Украине моратория на экспорт круглого леса увеличиваются объемы переработки древесины для потребителей внутреннего рынка. Предложено внедрять передовые управленческие меры для улучшения ситуации в отрасли.

Ключевые слова: производство, древесина, лесная отрасль, сбыт, конкурентоспособность.

Research of trends, problems and perspectives of the forest industry is a very topical issue of the present. In the Sumy region over the last ten years the harvesting of liquid wood has increased, the volumes of forestry work are increasing and, as a result, there is an increasing trend in the volume of timber sold. The analysis of the strengths and weaknesses of the forestry industry showed that the industry has both internal and external problems. In connection with the introduction of a moratorium on the export of round timber in Ukraine, the volume of wood processing, for domestic market consumers, is increasing. It is proposed to introduce advanced management measures to improve the situation in the industry.

Key words: Production, timber, forestry, sales, competitiveness.

Постановка проблеми та її зв'язок із важливими завданнями. Лісова промисловість України пройшла глибоку кризу середини 90-х, приватизацію та банкрутство більшості підприємств. Її подальший розвиток характеризується появою значної кількості приватних підприємств, які спеціалізуються на лісопилянні та глибокій переробці деревини. Пріоритетний розвиток деревообробна і меблева промисловість отримала на півночі і заході країни, де зосереджені значні лісосировинні ресурси.

Стабільному розвитку галузі сприяли такі фактори, як реконструкція та технічне переоснащення діючих меблевих і деревообробних підприємств, впровадження новітніх технологій;

структурні зміни на вітчизняному ринку меблів і виробів з деревини, створення підприємств малого і середнього бізнесу; активізація науково-технічної та інноваційної діяльності.

Проте спостерігається низка стримуючих факторів для галузі, а саме: недоброросівна конкуренція з боку іноземних експортерів, які завозять в Україну товари за демпінговими цінами, підвищення тарифів на залізничні перевезення, особливо тарифів на перевезення низькоякісної сировини для плитної промисловості, яка спричиняє подорожчання як ДСП, так і кінцевого продукту – меблів.

Досвід реалізації деревини на аукціонах дає змогу визначити реальну потребу в деревині і сформувати її ринкову вартість. Натепер забез-

печена відносна прозорість продажу і доступність деревного ресурсу для всіх суб'єктів господарювання.

Аналіз підсумків проведених аукціонів показує зростання потреб на внутрішньому ринку за рахунок поліпшення економічної ситуації і відновлення виробництва продукції з деревини в малому і середньому бізнесі [1; 6].

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Дослідженню розвитку лісової галузі України та проблемам її ефективного функціонування присвячена велика кількість робіт вітчизняних учених, таких як Ю.М. Барський [1], О.О. Кахович, І.І. Кичко [3], О.Р. Мазуренко [4] та інші.

Виділення раніше не вирішених проблем.

Однак окремі важливі питання, на нашу думку, потребують подальшого вивчення, а саме узагальнення тенденцій розвитку лісової галузі в окремих регіонах, зокрема в Сумській області, виявлення наявних проблем для формування прогнозів на майбутнє.

Формування цілей статті. Метою статті є теоретичне і практичне дослідження тенденцій розвитку лісової галузі в Сумській області та визначення перспектив покращення функціонування галузі.

Виклад основного матеріалу. Лісистість території Сумської області становить 17,8%, що на 1,9% більше, ніж середня лісистість України загалом, проте до рівня оптимальної лісистості 20–22% не вистачає 2,2–4,2%. Загальна площа лісових ділянок Сумської області становить 452,1 тис га. Запас деревини в Сумській області становить 109,2 млн м³, середній вік насаджень – 58 років; 88% насаджень – це ліси першого і другого класів бонітету. Склад деревних порід у лісах області дуже різноманітний. Особливістю лісів області є їх висока продуктивність і високобонітетність.

Ліси Сумщини займають особливе місце на лісовій карті України. Значна частина лісового фонду області розташована в зоні Північного Українського Полісся, куди відносяться Середино-Будський, Шосткинський, Ямпільський та Глухівський райони, менше – в зоні Лівобережного лісостепу: Охтирський, Лебединський, Тростянецький, Роменський, Краснопільський та інші райони.

Обсяги робіт та послуг лісового господарства Сумської області у звітному році зросли на 13% порівняно з 2015 роком і у 7,2 раза порівняно з 2005 роком, тобто спостерігається чітка тенденція до зростання, в середньому на 15,9 млн. грн. щорічно (рис. 1) [6].

Деревина є основним видом лісових ресурсів. У лісах області деревина заготовлюється в порядку рубок головного користування, здійснення заходів з формування й оздоровлення лісів та інших рубок. Щорічний обсяг заготівлі ліквідної деревини від усіх видів рубок в Сумській області становить близько 1,0 млн. м³, зокрема від рубок головного користування – 0,6 млн. м³.

Щорічно в лісах області приростає 1 млн. 830 тис м³, вирубається – 1 млн. м³. Тобто річний приріст використовується на 55%. У Європі цей показник становить 60–80 %.

Лісозаготівлі є базисом формування власних коштів підприємств для розширеного відтворення лісів та сталого розвитку лісового господарства. Понад 70% основних засобів виробництва задіяні у цьому технологічному процесі.

Заготівля ліквідної деревини в Сумській області у 2016 році зменшилася на 0,2% порівняно з 2015 роком, але порівняно з 2005 роком збільшилася на 63%, натомість площа рубок незначно зросла на 0,1% у звітному році порівняно з попереднім, а порівняно з 2005 роком зменшилася на 5% (рис. 2) [6].

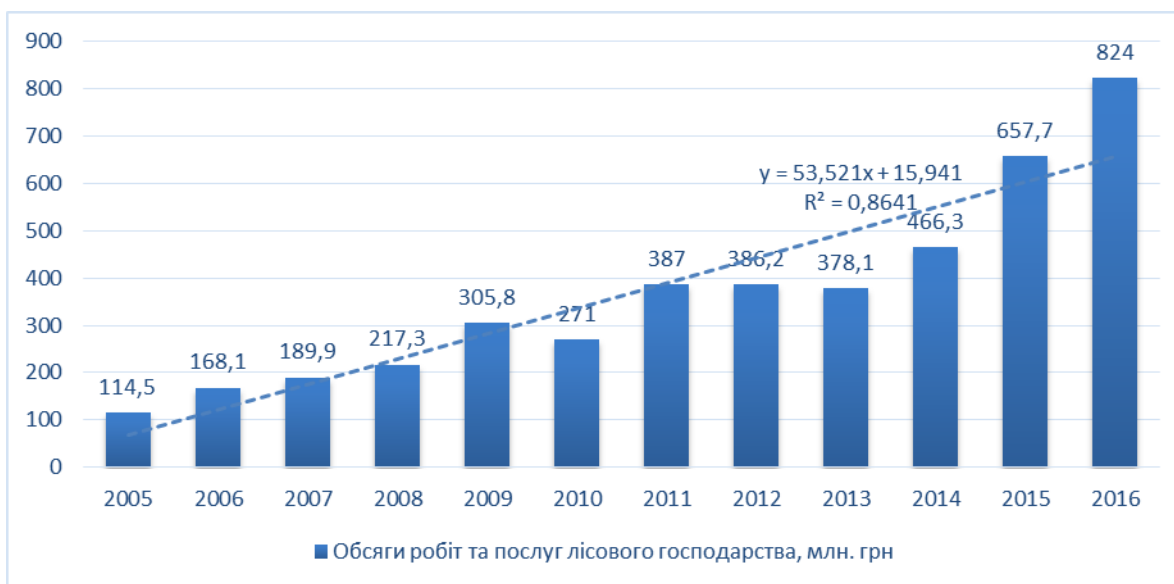

Рис. 1. Динаміка обсягів робіт лісового господарства в Сумській області, млн. грн.

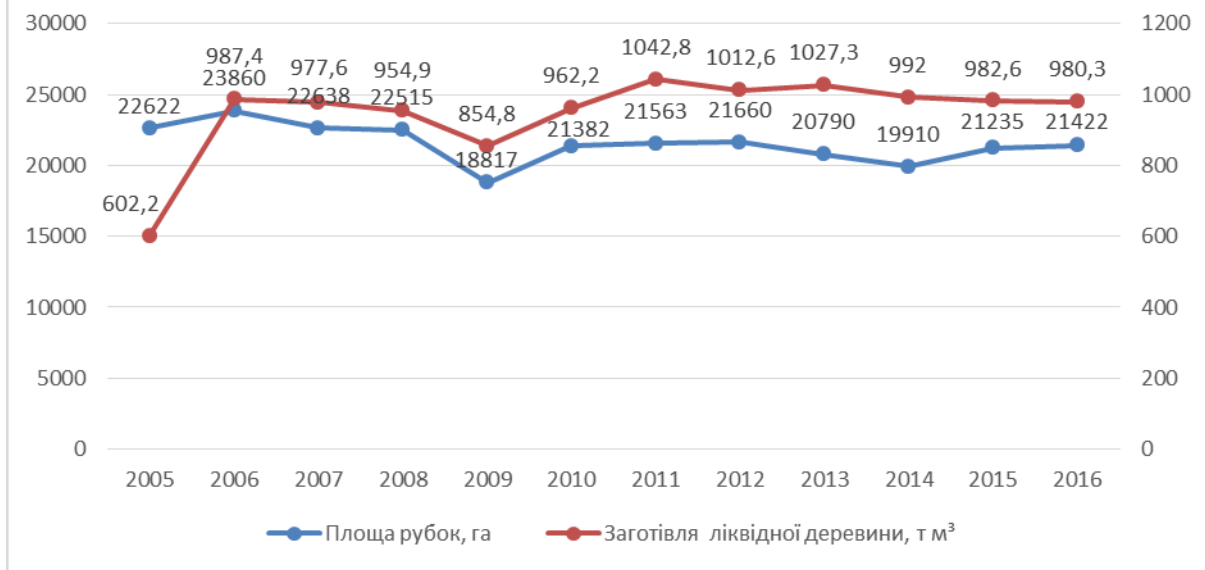

Рис. 2. Динаміка заготівлі ліквідної деревини в Сумській області

Головним напрямом використання деревини є поставка її на внутрішній ринок для задоволення потреб вітчизняної деревообробної промисловості, підприємств будівельного, агропромислового та вугледобувного комплексу. Виручені від реалізації кошти спрямовуються на фінансування лісгосподарського виробництва, розвиток матеріальної бази, виконання соціальних програм.

Від продажу деревини і виробів з неї на рахунки підприємств лісової галузі Сумщини поступає щорічно в середньому 500,0 млн. грн.

Паралельно зі збільшенням обсягів робіт та послуг лісового господарства також спостерігається тенденція збільшення обсягу реалізованої деревини в Сумській області майже в 5 разів (рис. 3) [6].

Це пов'язано як зі збільшенням обсягів заготівлі деревини, так і з введенням в дію мораторію на вивіз лісу-кругляка. Тому вітчизняні підприємства почали більше виготовляти продукції із деревини, що є позитивним для української економіки.

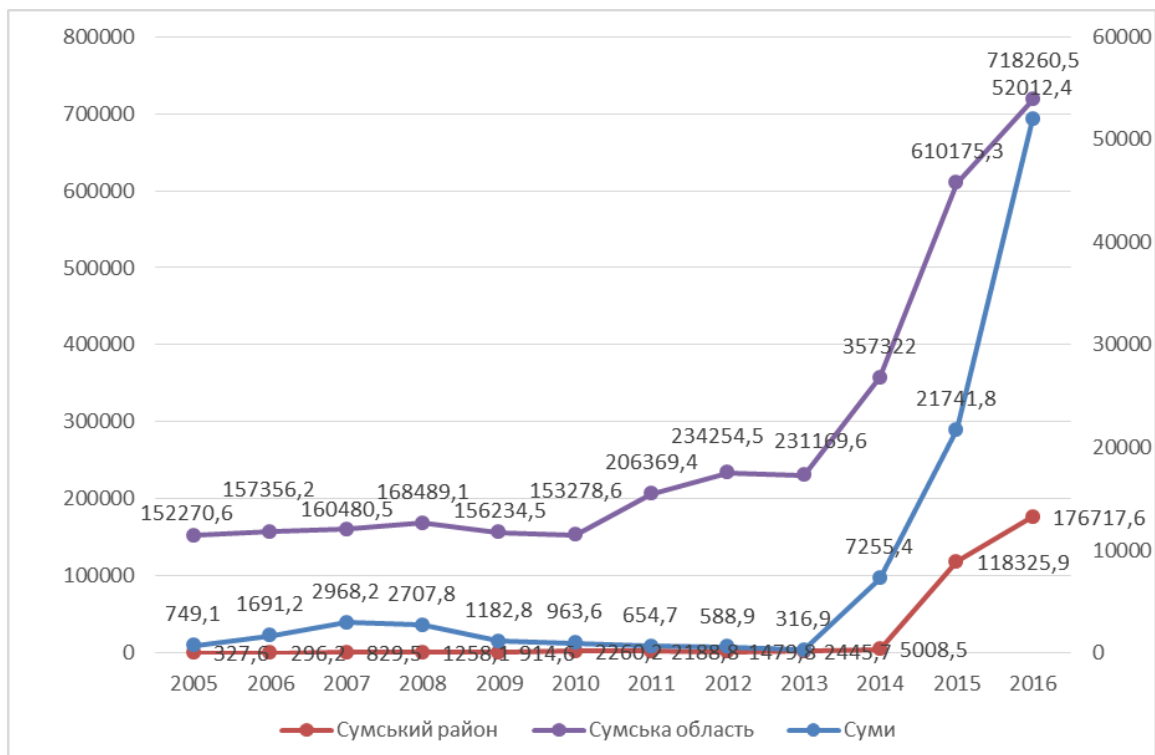

Рис. 3. Динаміка обсягу реалізованої деревини, в т.ч. виробів і з дерева, тис. грн.

Проведений аналіз сильних та слабких сторін діяльності лісової галузі показав, що галузь має як внутрішні проблеми, так і зовнішні. Для забезпечення конкурентоспроможності галузі необхідно підтримувати певний баланс між дослідженнями та пріоритетами внутрішніх і зовнішніх факторів. Якщо пріоритетними будуть внутрішні фактори, то це може привести до недовраховання ринкових тенденцій і, як результат, зниження рівня його конкурентоспроможності. Якщо ж зовнішні – то недостатня увага до внутрішніх ресурсів і компетенції може привести до відриву сформульованої стратегії розвитку галузі. Дослідження порівняльних переваг, викликів та ризиків розвитку лісового господарства Сумської області показало, що галузь має низку сильних сторін і можливостей для уникнення загроз та подолання слабких сторін (рис. 4, 5).

Таким чином, дослідження показало, що основними причинами виникнення проблем у лісовій галузі є:

- значний обсяг незаконних рубок, як наслідок – великі масштаби функціонування тіньового обігу деревини;
- недосконалість системи управління лісовим господарством, зокрема поєднання функцій регулювання, нагляду і контролю за обігом деревини з функціями зі здійснення господарської діяльності в межах одного центрального органу виконавчої влади;
- дисбаланс організаційно-правової структури управління лісовими ресурсами, що приводить до перекосів у фінансовому забезпеченні окремих лісокористувачів;
- багатовідомча система управління лісами та складність отримання правовстановлюючих документів щодо користування землями лісо-

Рис. 4. Порівняльні переваги лісової галузі

Рис. 5. Виклики та ризики розвитку лісової галузі

господарського призначення і, як наслідок, відсутність їх у більшості лісокористувачів;

- недосконалий механізм продажу необробленої деревини та відсутність економічних стимулів для поглибленої переробки деревини всередині країни;

- нереалізовані законодавчі вимоги щодо охорони і захисту лісів та складна процедура притягнення до адміністративної та кримінальної відповідальності за незаконні рубки;

- погіршення санітарного стану лісів, недосконала нормативно-правова база щодо можливостей попередження втрати лісових насаджень;

- відсутність правових і економічних механізмів стимулювання запровадження природозберігаючих технологій та недосконалість фінансово-економічного механізму розвитку лісового господарства та податкової бази, яка не враховує довгостроковості у вирощуванні лісу;

- низький рівень інформування громадськості та інших зацікавлених сторін про ліси і лісове господарство та недостатня наукова підтримка розвитку лісового господарства, зокрема відсутність науково обґрунтованої стратегії адаптації лісів до змін клімату внаслідок браку коштів на відповідні дослідження.

Для покращення ситуації в лісовій галузі необхідно підвищити ефективність відтворення лісів, зокрема, захисних смуг уздовж транспортних шляхів, не тільки для посилення їх захисних

функцій, але й отримання повноцінної кондиційної деревини, забезпечити заліснення всіх малопродатних для сільськогосподарського виробництва земель. Підвищення лісистості території Сумської області до 20% дасть змогу в перспективі забезпечити лісопромисловий комплекс місцевими сировинними ресурсами, поліпшити кліматичні умови та їх позитивний вплив на продуктивність сільського господарства, а також збільшити рекреаційний потенціал лісів та його вплив на економіку регіону та здоров'я населення.

Основні пріоритети розвитку лісової галузі Сумської області на перспективу – це: підвищення рівня використання продуктивності лісових земель; досягнення оптимальної структури виробництва деревних ресурсів; розвиток вітчизняного машинобудування для лісових галузей; підвищення продуктивності функціонуючих деревостанів; підвищення конкурентоспроможності видів продукції лісової галузі Сумщини; посилення регулюючої ролі держави у реалізації структурних змін галузі.

Для економічної оцінки рівня та якості структурних перетворень пропонується використати низку специфічних критеріїв, таких як оптимальність забезпечення регенерації лісом компонентів навколишнього середовища; рівень задоволення попиту на лісоматеріали за рахунок власного виробництва; частка обсягу деревини

(у готовій продукції) в загальному обсязі її переробки; виробництво прогресивних видів продукції із заготовленої деревини.

У зв'язку з введенням в Україні мораторію на експорт круглого лісу лісгоспи Сумщини збільшують обсяги переробки деревини для споживачів внутрішнього ринку деревини.

Офіційні дані дії мораторію і проведені дослідження показують, що деревообробна і меблева промисловість зростають на 15–16%. Експорт лісоматеріалів зріс на 11%. Втричі зросло ввезення деревообробного обладнання. Це свідчить про індикатор створення робочих місць, про надходження податків, про розвиток промисловості [5; 7].

Висновки. Таким чином, стратегічні завдання діяльності підприємств лісової галузі

полягатимуть у подальшому нарощуванні площі лісів області, стійкості та продуктивності лісових насаджень; модернізації лісгосподарських процесів; розвитку рекреаційної та туристичної інфраструктури; нарощуванні обсягів переробки низькотоварної деревини.

Для підвищення ефективності лісової галузі необхідно технічно переозброїти наявні підприємства; стимулювати глибоку і комплексну переробку деревної сировини; впровадити високоефективні ресурсозберігаючі технології і техніки; вдосконалити систему економічних лісових відносин та систему управління лісгоспромисловим комплексом на регіональному рівні; поліпшити податково-митний режим галузі і, як наслідок, збільшити в експорті частку продукції глибокої переробки деревини.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Барський Ю. Фінансове стимулювання сталого розвитку лісового господарства регіонів України / Ю. Барський, В. Поліщук // Економічний форум. 2015. № 1. С. 13–23. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecfor_2015_1_5.
2. Державна служба статистики України. Офіційний сайт. URL: <http://ukrstat.gov.ua>.
3. Кичко І.І. Перспективи розвитку лісового господарства України / І.Кичко // Глобальні та національні проблеми економіки. 2016. Вип. 11. С. 128–132. URL: <http://global-national.in.ua/>.
4. Мазуренко О. Економічне значення лісів України та стратегія їх ефективного розвитку / О. Мазуренко // Науковий вісник Херсонського державного університету. 2014. Вип. 5. С. 209–212.
5. Офіційний сайт Державного агентства лісових ресурсів України. URL: <http://dklg.kmu.gov.ua/forest/control/uk/index>.
6. Статистичний щорічник Сумської області за 2017 р. Суми. 2018. 542 с.
7. Стратегія реформування лісового господарства України на період до 2022 року. URL: <https://www.lisportal.org.ua/92135/>.
8. Стан ринку лісопродукції в Україні. URL: <https://www.derevo.info/news/detail/6326>.